אילו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה יאמרו בעל פגומה חמשים בעל שלמה חמשים א"ל אביי אי הכי גבי עבד נמי יאמרו עבד בריא שלשים עבד מוכה שחין שלשים אלא אמר אביי אמר קרא [1]תחת אשר עינה א] מכלל דאיכא בושת ופגם רבא אמר דאמר קרא ונתן האיש השוכב עמה וגו' הנאת שכיבה חמשים מכלל דאיכא מילתא אחריתי ומאי ניהו בושת ופגם: **מתני'** [א]במוציא שם רע להקל ולהחמיר כיצד אחד שהוציא שם רע על גדולה שבכהונה ועל קטנה שבישראל נותן מאה סלע נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה ב] שכן מצינו [ב]שלא ג] נתחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע שנאמר [2]וינסו אותי זה עשר פעמים וגו': **גמ'** ממאי דלמא משום דקא גרים לה קטלא דכתיב [3]ואם אמת היה הדבר וגו' והוציאו את הנערה וגו' אמר רבא אמר קרא [4]כי הוציא שם רע על שם רע שהוציא: וכן מצינו שלא נתחתם גזר דין וכו': ממאי דלמא דאכתי לא ד] מלא סאתן [א]דאמר רב המנונא אין הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו שנאמר [5]במלאת ספקו יצר לו ה] אמר ר"ל אמר קרא וינסו אותי זה עשר פעמים על זה נתחתם גזר דין: [ג]תניא א"ר אלעזר בן פרטא בוא וראה כמה גדול כח של לשון הרע מנלן ממרגלים ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה ממאי דלמא משום דר' חנינא בר פפא [ג]דאמר רבי חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה דכתיב [6]כי חזק הוא ממנו ו] אל תיקרי ז] כי חזק הוא ממנו אלא ממנו כביכול ח] בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם אלא אמר רבה אמר ר"ל אמר קרא [7]וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה על דבת הארץ שהוציאו תניא אמר ר' יהודה עשר נסיונות ניסו אבותינו להקב"ה ט] שנים בים ושנים במים שנים במן שנים בשליו אחת בעגל ואחת במדבר פארן שנים בים אחת בירידה ואחת בעלייה בירידה דכתיב [8]המבלי אין קברים במצרים בעלייה כדרב הונא דא"ר הונא ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו כדרבה בר מרי [ד]דאמר רבה בר מרי מאי דכתיב [9]וימרו על ים בים סוף ויושיעם למען שמו מלמד שהיו ישראל ממרים באותה שעה ואומרים כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד אחר אמר לו הקב"ה לשר של ים פלוט אותם ליבשה אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטלה הימנו אמר לו אני נותן לך אחד ומחצה שבהם אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שתובע את רבו אמר לו נחל קישון יהיה ערב מיד פלטן ליבשה דכתיב [10]וירא ישראל את מצרים מת על י] וגו' שנים במים במרה וברפידים במרה דכתיב [11]ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות וכתיב [12]וילן העם על משה ברפידים דכתיב [13]ויחנו ברפידים ואין מים לשתות וכתיב [14]וירב העם עם משה שנים במן דכתיב

אל

אילו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה. תחילה ואח"כ בא עליה זה כדרכה דאכתי הואי בתולה ואית לה קנס [ויאמרו] זה שבעל פגומה דליכא בושת כולי האי יהיב נ' סלעים ואילו בעל בתולה שלימה לא יהיב נמי אלא חמשים אבל השתא גבי בושת איכא חילוק דיהיב דמי בושת לשלימה טפי מפגומה: **מוכה שחין.** דהוי פגום דומיא דנבעלה שלא כדרכה: **תחת אשר עינה.** רישיה דקרא ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף וגו' (דברים כב) דמשמע הני חמשים כסף יתן בשביל קנס העינוי ומדאיצטריך למכתב הכי מכלל דמיחייב מילי אחרנייתא כגון בושת ופגם דלאו קנסא דעינוי נינהו דבלאו עינוי נמי איכא בושת ופגם היינו נזק ששוה פחות מבתחילה: **מתני' נמצא האומר בפיו חמור.** דנותן מאה סלע והעושה מעשה דאונס בתולה לא יהיב אלא נ': **גזר דין.** שלא ליכנס לארץ: **זה עשר פעמים.** גבי מרגלים כתיב דמשמע על זה נתחתם: **גמ' ממאי.** דאומר בפיו חמור דמשמע דמשום לשון הרע בלבד קא יהיב להו דלמא משום הכי חמיר האי לשון הרע דגרים לה דיה קטלא: **על שם רע.** משום לשון הרע בלבד: **במלאת ספקו יצר לו.** כשתמלא סאתו בעונות הרבה אז יצר לו תבא עליו צרה: **על זה נתחתם.** ולאו משום ניזוף לאחריני: **בעל הבית.** הקדוש ברוך הוא: **על דבת הארץ שהוציאו.** קאמר יא] דמתו: **ממרים.** מורדים: **שנותן לו רבו מתנה.** פרנסה לדגים: **אחד ומחצה.** דבפרעה כתיב (שמות יד) שש מאות רכב ובסיסרא כתיב (שופטים ד) תשע מאות רכב:

אל

(לעיל) **הוו** להו שני כתובין הבאין כאחד. וא"ת מה ענין זה לשני כתובין הבאין כאחד כיון דגבי שדה מקנה איכא ג"ש למילף חומש משדה אחוזה וגבי מקדיש בית ליכא ג"ש ושמא הכא דכתיב והעריך גבי מקדיש בית כמאן דכתיב וחשב יב] או שמא י"ל וחשב אין זו ג"ש גמורה אע"ג דקרי ליה יג] הספר ג"ש וה"נ אשכחן בפ"ק דב"ק (דף ו:) גבי נאמר שדה למעלה ונאמר שדה למטה קרי ליה התם ג"ש ואור"י דאינו ג"ש גמורה או שמא י"ל משום דכתיב קודש גבי מקדיש שדה אחוזה וכתיב נמי קודש [גבי] מקדיש בית וקודש קודש ג"ש גמורה היא מש"ה קרי ליה ב' כתובין הבאים כאחד: **בושת** הכל לפי המבייש והמתבייש. ופגם מפרש בכתובות (דף מ:) אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשפחה בתולה יותר מבעולה להשיאה לעבדו שעשה לו קורת רוח: **אילו** באו עליה שנים אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה. פרש"י אחד בא עליה תחילה שלא כדרכה ואחד בא עליה כדרכה דאכתי היא בתולה ויש לה קנס ויאמרו זה שבעל פגומה דליכא בושת כולי האי יהיב נ' סלעים ואילו בעל בתולה שלימה דעלמא לא יהיב נמי אלא חמשים יד] טו] ורש"י פירש בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין דף עג:) גבי האי דאמר לא משלם עד גמר ביאה טז] ופרש"י שם שהוא מוליא בתולים משמע דבעינן הסרת בתולים להתחייב קנס ואינו כן דהא איתא בפ"ק דקדושין (דף ט:) באו עליה י' בני אדם ועדיין היא בתולה פירוש כגון שבאו עליה שלא כדרכה ר' אומר אומר אני הראשון בסקילה וכולהו בחנק וא"ר זירא עלה מודה ר' לענין קנס דכולהו משלמי לפיכך פר"י יאמרו בעל פגומה חמשים יז] זהודים אותו שבעל אחריו כדרכה [בעל שלימה חמשים זהודים אותו שבעל ראשון שלא כדרכה דאז היתה שלימה מיהו לכל הפירושים צ"ל דאותו שבעל שלא כדרכה היה ראשון ובספרים כתוב אותו שבעל כדרכה יח] ולפירוש ר"י ק"ק דהוה מצי למימר באו עליה שנים שלא כדרכה]: **כשם** שאנו עולין מצד זה (אמרו) כך מצרים עולין מצד אחר. יש לתמוה איך היו ישראל יט] באותו הדור כ"כ מקטני אמנה שסברו שכך יעשה הקב"ה נסים למצרים להעבירם מארצם לא"י ואומר ר' בשם אביו רבי שמואל שישראל לא עברו הים לרחבו מצד זה לזה שא"כ היו ממהרים ללכת אל א"י אלא רצועה אחת עברו בים לאורך הים עד שפנו למדבר לצד אחד כי לא היו יכולין ללכת מכל צד אם לא יעברו הים ומצרים היו להם מימינם ומשמאלם לפיכך עברו הים רצועה אחת עד שפנו למדבר מצד אחד וזה כשם שאנו עולין מצד זה ובאנו למדבר כך מצרים עולין מצד אחר מן המדבר וירדפו אחרינו וישיגו כי סבורים שלא יעברו המצריים בים אלא יבאו מצד אחר ובהכי ניחא הא דכתיב (במדבר לג) ויסעו ממרה וגו' ויחנו על ים סוף ואם עברו רוחב הים עד עבר הים מצד אחר היאך פגעו עוד בים וכי חזרו לאחוריהם אלא ש"מ לאחר שנסעו באורך הים ויצאו כמו כן לאורך הים לדרום מצרים שמצרים כמו כן לרוח דרומית של א"י קרוב לסוף דרומית לצד מערב ונילוס מפסיק בין מצרים ובין א"י והים מצד דרומית של ארץ מצרים ממזרח למערב ונסעו לחוף הים מצפון הים שהוא דרומית של מצרים ואח"כ יצאו לאחר שהלכו כחצי גורן עגולה ויצאו בצד צפוני שלהם שהיא דרומית של ארץ אדום ומזרחית של ארץ מצרים ואח"כ הלכו קצת ימים עד מרה ואח"כ היו עדיין אצל הים וכשהוצרכו ליכנס לא"י לא הוצרכו לעבור הים אלא סיבבו ארץ אדום וארץ מואב שהוא בדרומית של א"י ומזרחית של ארץ מצרים: **אחד** ומחצה שבהם. במצרים כתיב (שמות יד) שש מאות רכב בחור ובסיסרא כתיב (שופטים ד) תשע מאות רכב ואף על גב דכתיב (שמות יד) כל רכב מצרים לא קא חשיב אלא השרים כ] כא] של ארץ מצרים היה נתלה אחר השש מאות רכב ומלכים של סיסרא היו תלוים אחר התשע מאות רכב ברזל ואם חיל אנשים בזה יותר מבזה אינו חושש:

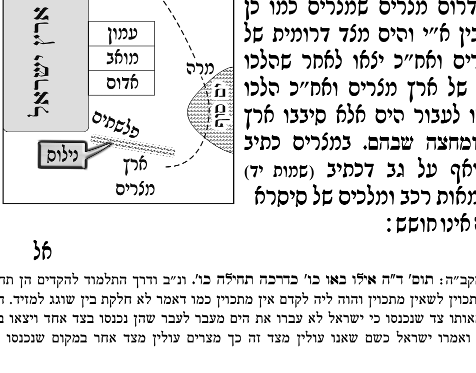

אל

מסורת הש"ס

א) סוטה ט., ב) תוספתא פ"ב ה"ו ע"ש, ג) [סוטה לה. מנחות נג:], ד) פסחים קיח:,

תורה אור השלם

1. וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כָּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו: דברים כב כט
2. כִּי כָל הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת כְּבֹדִי וְאֶת אֹתֹתַי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: במדבר יד כב
3. וְאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָ: דברים כב כ
4. וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו: דברים כב יט
5. בִּמְלֹאות שִׂפְקוֹ יֵצֶר לוֹ כָּל יַד עָמֵל תְּבוֹאֶנּוּ: איוב כ כב
6. וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ: במדבר יג לא
7. וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְיָ: במדבר יד לז
8. וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרָיִם: שמות יד יא
9. אֲבוֹתֵינוּ בְמִצְרַיִם לֹא הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת רֹב חֲסָדֶיךָ וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף: תהלים קו ז
10. וַיּוֹשַׁע יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם: שמות יד ל
11. וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מָרָה: שמות טו כג
12. וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיָּלֶן הָעָם עַל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת בָּנַי וְאֶת מִקְנַי בַּצָּמָא: שמות יז ג
13. וַיִּסְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי יְיָ וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתֹּת הָעָם: שמות יז א
14. וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה תְּנַסּוּן אֶת יְיָ: שמות יז ב

רבינו גרשום

אילו באו עליה ב' אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה. שהראשון שלא בעל כדרכה אינו נותן כלום א) שלא בעלה ואם זה האחרון [שבעלה] נותן נ' כאילו בעל אשה שלימה שלא בא עליה אדם מעולם יאמרו בעל פגומה כו' אלא ודאי פגומה נותן נ' ותו לא שכבר מבויישת היא ובעל שלימה נותן נ' ובושת: **מתני': נמצא האומר בפיו** [חמור מן **העושה מעשה.** שהאומר בפיו] שפלונית פגומה חמור מן הפוגמה בעצמו שזה נותן נ' שקל וזה ק': **וכן מצינו.** [באבותינו וכו'] כדכתיב וינסו אותי זה עשר פעמים וכתיב בתריה אם יראו את הארץ וגו' שעל כל אותן עשר פעמים [שנסו] שלא בטחו בהקב"ה לא נגזרה עליהן גזרה שיפלו במדבר עד שאמרו לשון הרע על הארץ: **גמ': על שם רע שהוציא.** וענשו אותו מאה כסף: **במלאות ספקו.** כשימלא עונות כמו שמספקות המדות להכיל **יצר לו.** פורע ממנו: **על עצים ואבנים.** כדכתיב ערים גדולות ובצורות בשמים וארץ אוכלת יושביה [היא]: **אלא ממנו.** כלפי מעלה והיינו בעל הבית שבראם: **כך מצרים עולין מצד אחר.** אע"פ שהבטיחם הקב"ה לא תוספו לראותם עוד: **פלוט אותם ליבשה.** כשהם מתים: [שנים במים] **במרה וברפידים.** וקשיא לי מ"ט לא קא חשיב מים דמדבר צין:

א) עי' תוס' כאן בד"ה אילו.

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"ב מהל' נערה בתולה הל' ג [ופ"ג הלכה א]:

ב [מיי' פ"ז מהלכות דעות הלכה ו]:

מוסף רש"י

ומתרגמינן לחלוטין. ואתן תנן לשון חלוטין גבי מצורע (סנהדרין קז:). **למצורע מוחלט.** לאחר שכלו ימי ההסגר ונראה בו סימני טומאה האמורין בו (מגילה ח:). **פריעה ופרימה.** בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע (שם). **ארי דורס ואוכל.** מיד ואינו מתירא (תענית ח.). **זאב טורף ואוכל.** שמוליך לחוריו ואוכל שם שמפחד מן הבריות ולכולן יש להם הנאה (שם). **מה הנאה יש לך.** שאתה נושך בני אדם והורגן (שם). **לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי.** שאם בא מי שאמרתי עליו דבר ושאל אם אמרתי כן עליו לא חוזרתי בי לאמר אינו כדבריו, לפי שתחלה אמת אמרתי, וקסבר כל מילתא דמתאמרא באפי תלת לית בה משום לישנא בישא (שבת קיח:).

שינויי נוסחאות

א] עינה הני תחת אשר עינה מכלל (ש"מ), ב] בפיסקא סמוכה לקמן איתא וכן וכ"א בשאלתות, ג] במשנה שבמשניות נחתם, ד] לא נתמלא סאתן (ש"מ), ה] לו אלא אמר (ש"מ), ו] עי' תוספות למעבר לדף ד"ה אל תקרי ורש"י בסוטה לה. כתב דלא גרסינן אל תקרי כי חזק הוא ממנו אלא ממנו וכן בשאלתות ליתא, ז] תיקרי ממנו [תיבות כי חזק הוא נמחק]. (ש"מ ועיין בחידושים), ח] כביכול אפילו בעל הבית (ש"מ), ט] להקב"ה במדבר ואלו הן שנים (ש"מ), י] על שפת הים שנים [תיבת וגו' נמחק] (ש"מ), יא] קאמר קרא דמתו [וד"ה ממרים מורדים נמחק] (ש"מ), יב] וחשב דמי או (ש"מ), יג] הש"ס (צ"ק), יד] חמשים. נראה מתוך פי' דשלא כדרכה אין לה קנס ובפ' בן [ותיבות ורש"י פי' נמחק] (ש"מ), טו] כ"א ורש"י אזל לשיטתו דפירש בפ' כו' (צ"ק), טז] ביאה פירש"י נמי שם (ש"מ), יז] ס"י נ' זהו אותו וכ"ה בדפ"ר, יח] כדרכה תחלה. (ש"מ), יט] שבאותו הדור (ש"מ), כ] השרים שרי רכב מצרים (ש"מ), כא] וכל רכב של (צ"ק),

שיטה מקובצת

יאמרו בעל פגומה חמשים בעל שלימה חמשים. גליון. פרש"י זה שבעל פגומה חמשים ואילו בעל בתולה שלימה לא יהיב נמי אלא חמשים, תימה למה הוצרך לפרש בתולה שלימה דעלמא דפשטא משמע דעל אלו שנים קאי ובעל שלימה היינו הראשון שבעל שלא כדרכה דבשלא כדרכה נמי יש לה קנס דאמרינן בפ"ק דקדושין (ט: -י.) באו עליה עשרה וכו', ויש לומר דלהגדיל התמהון פרש"י דבתולה דעלמא דלגבי הך ראשון דבעל שלא כדרכה אינו כל כך תימה שגם פגם השני שהשיר בתוליה מרובה וא"ת ואמאי לא קאמר באו עליה שנים שלא כדרכה, ויש לומר דאשמועינן דאף בזה יש תמהון אם משלם השני כמו הראשון דאע"פ שבא עליה כדרכה מכל מקום פגומה היא בבעילת הראשון שלא כדרכה. עכ"ל הרא"ש ז"ל: **אל תקרי ממנו.** גליון. אין חילוק בקריאה אלא כלומר אל תפרש. לשון הרא"ש. ועי' בתוס' בצד שני (ד"ה אל תיקרי) שהם מהופכים, ובס"א אינו כתוב אל תיקרי אלא כי חזק הוא ממנו אפילו בעל הבית כו' ובגי' גמרא ישנה כ"כ אל תקרי ממנו אלא מִיָמִינוֹ ופי' מימין של הקב"ה: **תוס' ד"ה אילו באו כו' כדרכה תחילה כו'.** ונ"ב ודרך התלמוד להקדים הן תחלה ואע"ג דלאו קודם, כמו בכתובות (לה.) בין מתכוין לשאין מתכוין והוה ליה לקדם אין מתכוין כמו דאמר לא חלקת בין שוגג למזיד. הר"י ז"ל בגליון. **ד"ה כשם כו' עולין.** גליון. פי' מאותו צד שנכנסו כי ישראל לא עברו את הים מעבר לעבר שהן נכנסו בצד אחד ויצאו באותו צד שנכנסו כי המצרים הקיפום סביב (כזה) ואמרו ישראל כשם שאנו עולין מצד זה כך מצרים עולין מצד אחר במקום שנכנסו וירדפו אחרינו ביבשה. הרא"ש ז"ל: